

Studietur til Romania

Tekst og foto:
Sølvi Linde

I årene 1991 til 1993 hadde vernepleierutdanningen ved Høgskolen i Bergen utstrakt kontakt med flere barnehjem i Romania. I 1991 og 1992 fulgte to lærere – Kristin Ravnanger og Helge Folkestad – hver sin gruppe studenter i 10 ukers praksis på rumenske barnehjem. I disse ukene arbeidet både studenter og lærere med barna på barnehjemmene, sammen med det stedlige personalet. I 1993 reiste Kristin Ravnanger, Helge Folkestad og noen av studentene tilbake for å holde kurs for personalet ved hjemmene. I Remeti var det Helge Folkestad og Alan Metcalf som holdt kurs. Året etter besøkte de to igjen Remeti, denne gang sammen med SORs Tor Visnes. Sommeren 1995 kjørte så Tor Visnes og Helge Folkestad med et lass utstyr til barnehjemmet. SOR sponset den gang også en studiereise og deltakelse på en fagkonferanse for Dr. Mariana Andro, direktør på barnehjemmet i Remeti. I årene siden 1996 har det kun vært sporadisk kontakt.

I høst reiste undertegnede og Helge Folkestad igjen til Romania. Målet med reisen er todelt. For det første ønsker Helge Folkestad å oppsøke «sine» unger fra den gang han var i Remeti, for å se og høre hvordan det er gått med dem. For det andre har Rapport tidligere skrevet om Romania og forholdene på barnehjemmene, og vi ønsker å se hvordan de endrete sosiale forholdene i landet har påvirket situasjonen for barnehjemsbarna. Med base i Remeti, er det naturlig at vi kommer mest i kontakt med de barn og det personale som er der nå, men vi besøker også andre institusjoner i området, hvor de tidligere barnehjemsbarna nå bor som voksne. Det vil ikke være bilder der det er mulig å gjenkjenne barn eller voksne uten samtykkekompetanse i denne artikkelen. Romania har nylig fått en lov som forbyr slik distribusjon.

Vi flyr fra Norge til Budapest: Vi leier en bil og kjører i overkant av 40 mil før vi når målet vårt. Remeti tar i mot oss i sin

vakreste skrud. Solskinn og lys flommer over denne lille landsbyen mellom elvene, med sine få hus, et bakeri, en butikk, noen som selger gass, og to barer. Midt i landsbyen ligger barnehjemmet, en uforholdsmessig stor bygning som ser malplassert ut mot de små husene omkring det. Her bor i dag 47 barn i alderen 13 til 19 år. I løpet av september skal 12 nye barn flytte inn, og det vil da være i alt 59 barn på barnehjemmet.

Remeti

Barnehjemmet i Remeti var i utgangspunktet en sykestue, bygget i 1977 for arbeidere som jobbet på de store vei- og demningsprosjektene i området. Etter utbyggingen var ferdig ble bygningen stående tomt, og kloke hoder fant ut at det kunne passe som barnehjem. Etter Ceauscus fall hadde de uverdige forholdene som ble avdekket på rumenske institusjoner sjokkert en hel verden, inkludert mange rumenere. I 1991 flyttet de første barna fra disse «oppbevaringsinstitusjonene» til Remeti. På denne tiden var levekårene vanskelige for de aller fleste rumenere. For funksjonshemmede barn, aller nederst på den sosiale rangstigen, var de direkte elendige: Lite mat, dårlig tøy, kulde om vinteren enten man var ute eller inne, og en sko av hver størrelse var ofte normalsituasjonen. Barnehjemmet i Remeti hadde i begynnelsen ikke eget varmtvannsanlegg. Varmt vann ble levert fra en vannsentral i landsbyen, men bare noen timer to dager i uken. Bygningen var i generelt dårlig forfatning. Med sine mange små rom og lange trapper var den lite egnet for barn med funksjonshemming.

Det var også den gang en viss differensiering i omsorgen for hjelpetregende barn i Romania. Foreldreløse barn som ellers var friske bodde på egne institusjoner og gikk på vanlig skole. For barn med sanseskader hadde man spesielle

institusjoner, hvor hjelpen var tilrettelagt i forhold til deres spesifikke funksjonshemming. Resten – utviklingshemmede som var blitt diagnostisert som «ikke-rehabiliterbare» – kom på barnehjem som dette i Remeti. Resultatet var at det i begynnelsen av nittiårene bodde barn her med svært ulik alder og med ulik grad av utviklingshemming eller annen funksjonshemming. I dag er dette annerledes. Både Dr. Andro og personalet ved barnehjemmet forteller om store forskjeller fra den gang. I dag bor det en langt mer homogen gruppe barn på barnehjemmet, med generelt høy grad av utviklingshemming og store hjelpebehov. De fleste er sigøynere. «Flere og flere er det», sier Mariana Andro.

Bygningen er i dag bygget om og oppusset. Hagen har lekeapparater, en grønnsakhage og en stor plen. Bygningen framstår nå som velholdt. I første etasje er ulike aktivitetsrom, deriblant sanserom. Her er nytt stort vaskerom med tre industrimaskiner til tøy, og sorteringsrom med badekar til bløtlegging. I annen etasje er det legekontor, stort kjøkken, grovkjøkken og inngang til legens bolig. I øverste etasje er det soverom, oppholdsrom og spisesal.

Alle soverom har køysenger: Rumensk-produserte, fine køysenger. Da barnehjemmet startet opp var det bare sykehussenger på rommene, noe som medførte at barna ikke hadde plass til å leke på gulvet. Etter de norske hjelpearbeiderne var i Remeti på begynnelsen av 1990 tallet skaffet de via Kirkens Nødhjelp køysenger av tre til barnehjemmet. Da SORs representanter kom dit i 1994 var mange av disse sengene ødelagt. De returnerte i 1995 med metallkøysenger, skaffet via sivilforsvaret i Norge. Dr. Andro forteller at da ansvaret for barnehjemmet ble overført til nytt departement i 2001, var det stort sett det de hadde. Men med det nye departementets inntreden kom også andre personalnormeringer, mer penger til

Barnehjemmet i Remeti.

renovering, nye møbler og mye annet som var nødvendig. I årene fram til i dag er huset pusset opp, renoveret og utstyrt til dagens nivå. Barnehjemmet fremstår i dag som rent, ryddig og stort sett i bra stand.

I dag er det 47 unger fordelt på 6 grupper. Hver gruppe er bemannet med 2,5 stilling. Oversikten denne sensommerdagen viser at ca. halvparten av ungene er i spesialklasser på skolen i landsbyen, noen grupper er ute på tur, en gruppe er i de nye aktivitetslokalene, og en gruppe er på en lekestue som riktignok er trang. I tillegg til personalet som arbeider direkte med barna er her folk i kjøkkenet, i vaskeriet, en dame på systuen, en mann som har ansvaret for varmen, og så vel vaktmester som sjåfør.

Forskjeller

Det er store forskjeller fra det vi er vant til i Norge, men det synes som systemet ivaretar de daglige behovene hos dem som bor der. Vi får inntrykk av at barnehjemmet er godt organisert, med et materielt nivå ikke synes å skille seg fra omgivelsenes, selv om man bare fikk innvilget i underkant av halvparten av det budsjettet leder Mariana Andro foreslo. Men, som hun sier: «Vi skulle gjerne ønske oss mer, men vi husholder med det vi har og klarer ganske mye».

TV-bildene vi husker fra nittitallet gjorde sterkt inntrykk både i Romania og i andre land, og det kom både hjelpearbeidere og donasjoner fra mange land til rumenske barnehjem. I

Remeti var det i perioder hjelpearbeidere fra både Norge, England og Frankrike, i tillegg til materiell hjelp fra Tyskland og Belgia. Det var svært ulikt hvordan ulike hjelpetiltak ble opplevd av rumenerne. Noen ganger ble hjelpen opplevd som nedverdiggende, fordi hjelperne i så stor grad mente å vite hva som var best.

Da de norske lærerne og studentene kom til Remeti i 1991, ankom de på et svært kaotisk tidspunkt. Barnehjemmet hadde nettopp tatt imot en stor mengde barn og journaler, og det var til dels stor usikkerhet rundt hvilke journaler som hørte til hvilke barn. Barna gikk og la seg i den nærmeste ledige sengen, og en visste knapt hvor en kunne finne hvilket barn. De første dagene var det heller ikke nok senger til alle. En gutt ble i nærmere tre uker kalt ved feil navn, fordi journaler ble ombyttet. Det var ikke nok

klær eller sko i rett størrelse, og det var fuktig og kaldt overalt. Personalet omtaler innsatsen fra Norge den gang som den som gjorde en forskjell. Det er rørende hvor godt de husker Helge, Alan, Hege og de andre studentene. De husker hvordan nordmennene, til tross for manglende kjennskap til både forhold og språk, overbeviste personalet om barnas eksistensberettigelse. Lærer og studenter hadde mye kunnskap om utviklingshemmede, men holdt fast på at det var rumenerne som var ekspertene på det å leve og bo i Romania. Dette var med å skape et grunnlag for gjensidig respekt og samarbeid.

Dr. Andro gjentar gang på gang hvor stor forskjell den norske innsatsen den gang gjorde. Gjennom det å være med å rydde opp i kaoset, ved å ta seg av ungene på en måte som signaliserte at ungene både kunne forstå og lære, ved å

Lekeområdet utenfor barnehjemmet i Remeti.

Personalet ved barnehjemmet i Remeti. Dr. Andro med blå jakke i midten.

framstå som modeller for personalet, har hjelpearbeiderne fra Norge betydd mye for utviklingen av dagens holdninger på barnehjemmet. På nittitallet var det 60 barn på barnehjemmet, og fire til seks ansatte på hvert skift til å ta seg av dem. Men det var store forskjeller i barnas hjelpebehov. Mange av ungene var lett utviklingshemmet eller kanskje ikke utviklingshemmet i det hele tatt. Mange var blitt forlatt av foreldrene på sykehuset, der feilplassering og institusjonsliv hadde gjort stor skade. For en del handlet det kanskje mest om at de manglet foreldre. Noen barn tilbrakte hele dagen i sengen. Man kunne i blant se fire barn i hver sin seng på et rom, og et personale som matet alle med samme skje fra ett stort fat. Dårlige erfaringer og utrygghet gjorde at barna sloss om maten: For mange handlet det om å komme først, og spise opp alt, for det var

ikke godt å si når en fikk mat neste gang. Sakte, men sikkert, ble det bygget opp tillitsforhold som tilsa at det var nok mat til alle, og at en kunne sitte i ro på stolen og spise i eget tempo, uten at maten forsvant inn i en annens munn. For mange var det å leke nokså ukjent. Og når det ble satt av tid for lek ble den ofte ganske voldsom. Å lære når det er tid for lek og når det er tid for alvor kan være en lang prosess.

Noen av barna begynte på den vanlige skolen i byen, de fant seg til rette og ble godt behandlet av de andre elevene. På et tidspunkt ble det satt ut et rykte om at barna fra barnehjemmet hadde HIV eller hepatitt, og foreldrene til de andre elevene protesterte. Barna fra barnehjemmet måtte slutte på den ordinære skolen, og det ble startet opp spesialklasser i et bygg like i nærheten. I dag er situasjonen annerledes. Fødsels-

tallene har sunket, det er færre barn i landsbyen, og innbyggerne er opptatt av at skolen ikke skal bli lagt ned. Nå er de glade for at barna på barnehjemmet er her. De ser også deres utvikling og lærebehov som viktig, og dette har en positiv effekt på hvordan ungene blir sett på og behandlet.

De sosiale forholdene i Romania er i endring. I dag er intensjonen at alle barn, også de med utviklingshemning, skal vokse opp i sine familier. Familiene skal få hjelp til avlastning, og barna skal ha skole og dagtilbud fra myndighetene. Om barn ikke kan bo hjemme, er intensjonen at de skal flytte inn i små enheter med 5 til 6 barn, en slags familieenhet. Men det fungerer ikke alltid etter intensjonene. Noen barn blir forlatt på sykehus når de er under ett år gamle, og må ha et sted å være. På sykehus i Romania skal det ikke bo barn over tre år. En vet

at det å vokse opp på sykehus ikke er heldig. Det er opprettet en del små «familieenheter», men foreløpig alt for få til å dekke behovet.

Sentralinstitusjoner legges ned, men oppbyggingen av nye tilbud går alt for sakte. For unge voksne med høy grad av psykisk utviklingshemning, som ikke kan fungere i gruppeboliger med relativt lite hjelp, er det få institusjoner i området. Bare i Bratca og Cadea finnes det. For barn med store hjelpebehov finnes bare barnehjemmet i Remeti. Her er det ikke meningen at barn skal bo etter at de er fylt 18, men Mariana Andro vil ikke at de skal flyttes før hun vet at de har noe bedre å gå til. «Det blir vel slik», sier hun, «at på et tidspunkt skifter de bare skiltet på døren vår og sier at det er en rehabiliteringsinstitusjon for voksne». Hun sier at problemet ikke handler om barna: «Barn har vi mange tilbud til, selv om tilbudene er av ulik

Barn og unge voksne i familieenheter.

kvalitet. Antall fødte barn er gått sterkt ned i Romania, så rekrutteringen er ikke så stor. Problemet er å få bygget ut tilbud til voksne utviklingshemmede, som kan møte forskjellige grader av hjelpebehov.»

Halvparten av ungene i Remeti bruker medisiner. Flytting, nytt bosted, og møte med nye hjelpere kan hos mange forårsake uro, men ofte blir medisiner seponert i løpet av den tiden de er her. Dr. Andro sier hun skulle ønske barna kom tidligere til barnehjemmet. Hun sier det er problematisk å få en 15 åring med dyp utviklingshemning og «sekken full av problemer». «Dersom de hadde kommet tidligere, og vært i et stabilt system, ville det vært bedre for barnet», sier hun. Å ivareta flere barn med store atferdsvansker krever flere folk og mer ressurser. Mange av barna som er her i dag er autister med selvskadingsproblematikk, høyere grad av utviklingshemning, og store behov for hjelp og tilrettelegging.

Da barnehjemmet åpnet i 1991 var det lav kompetanse blant personalet. Det var bondekoner og unge jenter fra landsbyen som søkte og fikk jobb her. Nye lover stiller krav om at de som jobber i denne omsorgen skal ha minimum videregående skole. Mariana Andro har sørget for at hennes personal har tatt den nødvendige utdanningen, og dermed beholdt sine stillinger. I løpet av tiden som er gått har fem tatt sykepleierutdanning, to en utdanning som ligner vernepleierutdanning, og alle har fått utdanning som tilsvarer videregående skole.

Dr. Andro uttrykker at behovet for fagfolk som fysioterapeuter, psykologer og psykiatere er stort, men sier at svært få er interessert i å arbeide med utviklingshemmede. Dessuten ligger barnehjemmet langt ute på landet, og har ikke budsjett til høye lønninger. «De spesialistene som har vært her forsvant fort når de så at virkeligheten ikke stemte med det de hadde

lest i bøkene», sier hun. Hun forteller om nyutdannete, som i studiet har lest teori om viktigheten av binding mellom voksne og barn, og mener at barnet og den foretrukne voksne burde være sammen 24 timer i døgnet. «Men jeg kan jo ikke ansette personal på slike premisser», sier hun.

Naivitet har også vært et problem i hjelpearbeidet utenfra. Dr. Andro forteller om et belgisk hjelpetiltak, hvor man kjøpte et hus og etablerte en treningsbolig for 6 utviklingshemmede. Tanken var at personalet gjennom treningsopplegg skulle hjelpe beboerne til selvstendighet og integrering, hvorpå boligen skulle avikles. Stor var overraskelsen etter hvert som det ble tydelig at beboerne nok ville kunne både lære og ha positiv utvikling, men at dette var mennesker som ikke bare ville trenge hjelp hele livet, men også til dels svært mye hjelp.

Hun er fortvilet i stemmen når hun sier: «Å si løsningen er ikke løsningen. Vi trenger folk som kan jobbe sammen med oss og vise oss hva vi skal gjøre for å få resultater. Vi trenger modeller for gjennomføring i praksis. Vi trenger folk som går sammen med barnet, som hindrer at barnet slår seg eller faller, og viser oss hvordan vi skal gjøre dette. Det er ikke alt som kan skrives, noe er taus kunnskap som må vises gjennom handling.» Hun etterlyser et program der teori og praksis går hånd i hånd, hvor praksis utvikler teorien og omvendt. Helst ville hun hatt studenter i rotasjon her, fordi hun mener det ville forberede dem godt. «I dag er det ikke samsvar mellom utdanning og utvikling av gode tjenester. Studentene som blir utdannet fyller ikke de behovene som praksisfeltet har», sier hun. Vi gjenkjenner problemstillingene, de er de samme som vi diskuterer hjemme, bare i større skala.

I Romania organiseres tjenestene slik at yrkesgruppen sykepleiere er ansatte i helse-etaten. Andre yrkesgrupper eller ufaglærte er

ansatt i sosial og barnevernsetaten. På mange institusjoner skaper dette problemer fordi ulike personalet har ulike overordnede. På barnehjemmet i Remeti har de ikke hatt tilsvarende problemer. Personal som har vært under utdanning har arbeidet på barnehjemmet ved siden av. Jevnt og trutt har kompetansen økt, men de har hele tiden vært kolleger, og trukket lasset sammen. «Her er en kultur hvor alle har felles fordel av å få gode resultater. Det er viktig med stabilitet, og vi ser på oss selv som en stor familie med mange barn, der noen er vanskelig innimellom. Det er et sårbart system, men de som er her har vært med å skape systemet», sier Mariana Andro. Hun mener de vil klare å vedlikeholde systemet dersom utskifting av personalet skjer langsomt nok. «Personalet jobber for ungene, fordi så lenge ungene er her og institusjonen fungerer godt blir vi ikke er truet av nedleggingsspøkelset. Da har vi jobb. Det er ellers er stort problem i denne delen av Romania der arbeidsløsheten er over 18 %. For kvinner på landsbygden er den mye høyere».

Noen av utfordringene hun forteller om er ganske annerledes enn vi er vant til. I 1996 – 97 hadde de ikke nok klær til ungene. Direktøren sydde 250 bukser av kamuflasjemønstret tøy som hun hadde fått. Med det nye systemet har også økonomien bedret seg. Den viktigste forandringen som har skjedd de siste årene er resultat av omorganisering: Remeti er ikke lenger et sykehus, men en del av sosialetaten og barnevernet. Det har gitt bedre økonomi, høyere kompetanse og flere ansatte. Både kvalitet og kvantitet har økt.

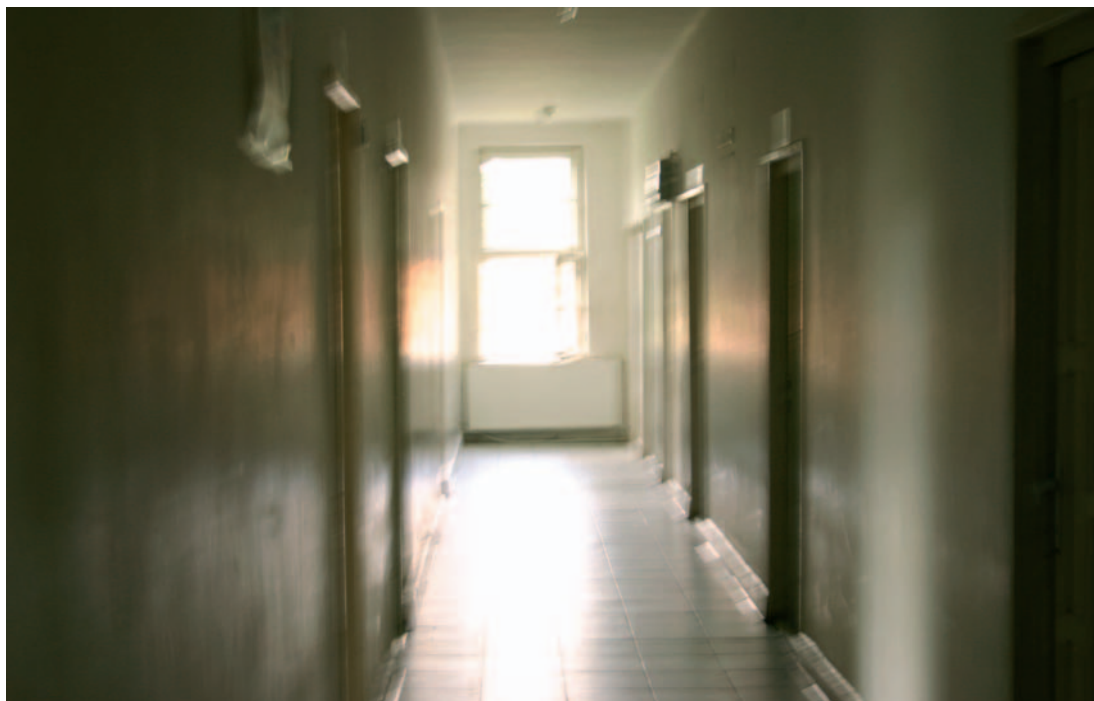
En gang var en rumensk statssekretær på besøk. Han kom uanmeldt, med en intensjon om å legge ned barnehjemmet. Departementet mente nemlig det lå alt for isolert til for at det skulle kunne fungere. Etter han hadde sett seg rundt og snakket med Dr. Andro og personalet,

valgte departementet heller å bevilge en større sum til oppussing av stedet. «Det er ikke lokaliseringen som er viktig for et godt tilbud, men holdningene til de som arbeider der», sier Mariana Andro. Barnehjemmet i Remeti er regnet som noe av en mønsterbedrift. De er kjent for å få til arbeidet med barna, og mange kommer dit for å se hvordan det fungerer. «De sier: 'Å, så flott!', men spør ikke 'hvordan skal vi få dette til hos oss'», sier en oppgitt Direktør.

Vi reagerte likevel på at her ikke er navn på dørene, ingen leker og ingen navn i tøyet. Dr Andro sier at hver gruppe på 6–7 unger har sitt tøy, i riktig størrelse, og hvert barn har egne sko. Leker har de, men disse er innelåst på aktivitetsrommet fordi det har vært problemer med at de ble ødelagt, eller kastet i toalettet. I perioder har rørene gått tett og mye staking har vært nødvendig for å få systemet til å fungere igjen.

I følge reglene må alle innkjøp til barnehjemmet gjøres hos grossister, det er billigst. Store innkjøp legges ut på anbud. En må ha hente inn minst 4 anbud, og det er bare pris som teller. Resultatet er ofte at en får dårlig kvalitet på arbeid, og varer som fort går i stykker. Det er dyrt å være fattig. Dr. Andro er bekymret for vinteren som er i anmarsj. Da må alle barna ha varmt tøy og sko. Budsjettet berører ikke personalets lønn – den kommer fra en annen pott – men det kommer flere barn, og det betyr flere munnar å mette. «Vi kunne trenge flere aktivitetsrom og treningsrom, rom til stimulering og ergoterapi. Dersom vi skulle drevet optimalt burde det ikke være mer enn 26 – 27 barn her», sier hun.

Til tross for størrelsen på institusjonen, antallet barn og diverse mangler, ser det ut for oss som at barna har det bra. Her er ingen høylydt skriking, ingen kjefting og ingen redde unger. Her er smilende omsorgsfulle voksne og vi opplever mye varme mellom personalet og barna.

Institusjonen i Bratca som sorterte under helsevesenet.

Bratca

Lovverket i Romania er nå endret, slik at personer med langvarig omsorgsbehov faller inn under et sosialstøttesystem som ikke bygger på helsevesenets sykdomsforståelse. Med bakgrunn i dette sosialstøttesystemet er det bygget noen institusjoner. Parallelt med oppbyggingen av det nye, skjer en nedlegging av det gamle. Men foreløpig eksisterer helsevesenets og sosialstøttesystemets institusjoner parallelt. I Bratca møter vi dette fenomenet svært konkret: Her ligger to institusjoner side om side. De har temmelig like beboergrupper, men sorterer under to ulike lovverk og departement. Den ene, underlagt helsevesenet, består av to hus: En indremedisinsk avdeling, og en avdeling for mennesker over 18 år med alvorlig psykisk utviklingshemning. Naboinstitusjonen er også for voksne psykisk utviklingshemmede, men ligger under de nye

sosialmyndighetene. Vi ble her svært interessert i å sammenlikne forhold og tankegang på disse to institusjonene.

På sykehusinstitusjonen bor 22 unge voksne, alle med alvorlig grad av utviklingshemning. Flere av dem bodde tidligere på barnehjemmet i Remeti, men måtte flytte på grunn av aldersgrensen der. Da flyttet de også fra et barnevernssystem med fokus på rehabilitering for handikappede barn (som barnehjemmet i Remeti ble en del av i 2001), til en vokseninstitusjon underlagt helsevesenet. Den budsjettmessige situasjonen er forskjellig for de to institusjonene. Det nye systemet har lovpålagte krav om bemanning, og kurpenger, noe som gir langt bedre kår og rammer enn innenfor det gamle systemet.

Institusjonen som sorterer under helsevesenet har lavere materiell standard, selv om huset var renoveret til en langt bedre standard enn da

SOR var på besøk for ti år siden. Ungdommene er delt i grupper, og tar del i et slags aktivitetsprogram. Noen har medansvar for kyr og høns. Vi besøker en gruppe unge voksne med alvorlig utviklingshemning som blir aktivisert med å kopiere bokstaver i kladdebøker. To andre grupper er ute i parken. Folk ser heller ustelt ut og er dårlig kledd. Det er, slik vi oppfatter det, ett til to personale tilknyttet hver gruppe på tolv.

I naboinstitusjonen, som representerer det nye systemet, er personaldekningen bedre og gruppene mindre. Direktøren forteller om et høyt aktivitetsnivå. Ham møter vi forresten i arbeidsklær, fordi han er i gang med å pusse opp noen soverom sammen med to ungdommer fra stedet. Denne institusjonen har 27 beboere, som i utgangspunktet kan bli her resten av livet dersom de ikke får noe bedre å gå til. En egen fløy for

kvinnene ved institusjonen inneholder to soverom med hver fire senger, et vaskerom med egen vaskemaskin, og et spartansk toalett og bad.

Det mest slående ved besøket i Bratca er den store materielle og personalmessige forskjellene mellom de to institusjonene. Vi blir fortalt at det neppe blir bedre verken i morgen eller i neste uke – det tar tid før de gamle institusjonene avvikles landet over og erstattes med nye – men det er en positiv utvikling i gang.

Vi, som har tråkket våre «barnesko» på sentralinstitusjonen Vestlandsheimen, kjenner igjen mye i det nye systemet, som har relativt bra bemanning og rimelig god økonomi. Det nye tilbudet erstatter et langt dårligere tilbud, men det er fortsatt langt igjen til det materielle nivå vi kjenner fra norske bofellesskap for utviklingshemmede. Den informasjonen vi får tyder på

Institusjonen i Bratca som sorterte under sosialmyndighetene.

Institusjonen i Cadea.

oppbygging av et differensiert omsorgssystem. Romania har vanskelig økonomi, og det er ikke realistisk at institusjonene vil bli erstattet med små hus i overskuelig framtid. Det viktigste blir derfor å gi folk tilbud om aktivitet, omsorg og nærhet på de institusjonene en har.

Cadea

Vår guide er hele tiden Dr. Andro. Hun er direktør på en institusjon, men når vi skal besøke andre institusjoner må hun selvfølgelig skaffe tillatelse. Vi blir etter hvert vant til hvordan dette fungerer, og det kan være svært så omstendelig. Besøkene blir dels informasjonsmøter med ledelsen, dels korte omvisninger i de fysiske omgivelser, og bare litt tid til prat med de voksne som var blant barna i Remeti før. En ting er likevel lett å merke seg i vår omgang med barn og voksne: De flokker seg rundt Dr. Andro. De stryker, klapper henne og prater i munnen på

hverandre. Det er ikke tvil om at de har gode minner om henne og oppholdet i Remeti.

Institusjonen i Cadea er en svært gammel herregård. I første etasje er det kjøkken og spisesaler og i andre er det kvinnenes soverom. Det er dessuten bygget en fløy til mennenes sovesaler. Her er det 55 beboere, jevnt fordelt på begge kjønn. Aldersgjennomsnittet er 22 år. Et av temaene direktøren var inne på var et seksualundervisningsprogram og prevensjonsveiledning spesielt innrettet mot kvinnene.

Institusjonen driver sitt eget gårdsbruk. De har griser, kyr, kalver, høns, kalkuner og en del omliggende jord. De produserer mye mat selv, noe som kan være med på å strekke kostøret. Direktøren forteller at i år har de produsert kjøtt, løk og andre grønnsaker, deriblant 10 tonn poteter. De fleste av beboerne tar aktivt del i dette arbeidet, bortsett fra en gruppe alvorlig utviklingshemmede. De er på et dagsenter der aktivitetene består i tegning og synging. For alle

som bor på institusjonen starter aktivitetene etter frokost og varer til kl.14. En gruppe har ansvar for renhold i huset, og noen bidrar i renholdet på kjøkkenet, der de samme kravene til renhold gjelder som på andre storkjøkken. En gruppe kvinner arbeider i vaskeriet, og en gruppe kvinner og menn står for klesstell, i form av reparasjon og stryking. En gruppe kvinner hjelper til i kjøkkenet. Noen ungdommer jobber i et verksted der de har delproduksjon for et italiensk skotøyfirma. Resten er med i ulike grupper som hadde ulikt ansvar for hage, jordbruk og dyrestell. Mange er stolte av det de arbeider med. Vi treffer Robert, som med stor glede forteller om de 27 kalkuner som er i hans varetekt, Iosef er informativ om klesstell, stryking og rengjøringen, og en annen forteller like stolt om sitt arbeid med potethøsten.

Samtidig er det noen unge voksne som benytter anledningen til å fortelle oss at dette ikke er et bra sted å bo. En sier: «Det er ikke en skole, og ikke et verksted. Dette er et sykehus». Vi ser mannsfløyen, hvor det er sovesaler med opptil åtte senger: Sykehussenger, som gjør plassen på gulvet minimal. Noen steder har de hvert sitt skap, noen steder deler de skap med sidemannen. Men mennene har både arbeidstøy og fritidssklær. Alle spiser måltidene i beboerkantinen samtidig, på sine egne faste plasser. I naborommet er det personalkantine. Denne institusjonen er en del av det nye støttesystemet for voksne. Og beboerne kan i prinsippet bli her livet ut dersom de ikke får «noe bedre» å gå til. Både Dr. Andro og direktøren her i Cadea forteller om et vanskelig system, og et stivbent byråkrati. Samtidig ivrer begge etter å skape gode levevilkår for sine beboere innenfor de eksisterende rammene.

Bofellesskap i Oradia.

Vi møter også en kar som tidligere jobbet på skomakerverkstedet her i Cadea, og som nå jobber på skofabrikken i storbyen. Han flyttet fra institusjonen til et bokollektiv, hvor han har sitt eget rom og deler bad og kjøkken med de andre beboerne, alle menn. Bokollektivet er ment som en overgangsbolig mens han venter på at den nye leiligheten hans skal bli klar. I bokollektivet er det bemanning. Når han får sin egen leilighet ute i byen, vil det innebære mindre støtte, men adgang til å påkalle hjelp når han trenger det. Samtidig har han fått fast arbeid på en alminnelig arbeidsplass. Leiligheten er en del av et prosjekt finansiert av en tysk stiftelse. Også dette er ment å være en overgang, en treningsleilighet. Etter et opphold av uvis varighet er det meningen at han skal klare seg selv og utskrives av systemet.

Gårder

I området rundt Bratca er det fem små gårder som er kjøpt opp og støttet av White Cross, en stiftelse finansiert av innsamlede midler fra Cornwall. Gårdene ligger spredt i områder med andre gårder som ser nøyaktig like ut. De ulike husene kalles hus 1, hus 2, hus 3, og så videre, både av de som bor der og de som jobber der, selv om de formelt har andre navn, for eksempel «Casa David». Vi fikk mulighet til å besøke hus 1, 2 og 4.

I hus 1 og 2 bor fem eller seks barn og unge voksne med moderat til lett utviklingshemning. I hus 4 bor fem unge voksne menn. Det er ingen iøyefallende ytre forskjeller, verken på folk eller hus: Vi ser begge steder litt slitte bygninger, slåttemark, høystakker og blomsterprakt. Folk er kledd i t-skjorte, jeans og er passelig nyklippet. Alle hus har fire «mødre» som jobber et døgn om gangen i turnus, og en bonde fra landsbyen eller nabogården står ansvarlig for

arbeidet ute. I alle husene har alle ansvar for noe: En for kyrne, en for grisene, en for maten, en for tomatene og potetene, osv. Det aller meste av arbeidet på gårdene blir utført for hånd, men husene har en traktor på deling til spesielt arbeid. Det er knyttet en lærer til husene, og hvert hus har tilbud om undervisning to timer for dagen.

I de to første husene er ikke alle til stede. Noen er på jobb eller skole i landsbyen. De som er hjemme tar i mot oss med store smil. De har sammen med husmor stelt i stand kaffe og noe å bite i. De er høflige og oppfører seg rolig og pent. De viser oss stolt rundt på gården. Vi får se kalven og hønene, og får ta nøye i øyesyn den flotte høystakken de har laget. Vi blir vist grønnsaksåker og frukttrær, og blomster. Masse blomster. Inne får vi se soverom og oppholdsrom. Guttene har ansvar for arbeidet ute, og jentene for arbeidet inne, akkurat på samme måte som på de andre gårdene i området. Alle deler rom med en eller flere, spiser sammen og jobber sammen. De virker avslappete, blide og fornøyde. Barn, de unge kvinnene og mennene, husmor, og bonde utgjør til sammen en familielignende institusjon. Vi opplever mye varme mellom dem, det er lett å se at de var glade i hverandre og trivdes sammen.

I huset med de fem unge mennene er det litt annerledes. Også her møter vi høflige, stolte og glade mennesker. Men det kan synes som de ligger mer i konkurranse med hverandre, og «mødrene» virker mer som personale. Kanskje ikke så unaturlig når fem menn i tjuårsalderen deler hus? Også her er alle tydelig stolte over arbeidet de gjør og vil gjerne vise det fram. Vi ser grisen, kalvene og hønene, og vi er i drivhuset og ser på de flotte tomatene. De konkurrerer om å fortelle hvor mye, hvor stort og hvor mange. Blant annet har de produsert 8 tonn

En av gårdene der unge voksne bodde i familieenheter.

poteter i år. I tillegg til arbeidet de utfører på egen gård, ber bøndene i området dem ofte om hjelp til dette eller hint. Det gir ekstraintekter. På samme måte som når de selger varene sine på markedet, og får litt ekstra for det. En forteller at han har planer om å gifte seg, og alle snakker i munnen på hverandre om alt som skal til av forberedelser. Det er tydelig at de er opptatt av å hjelpe hverandre.

Å besøke de små gårdene rundt Bratca er en opplevelse. Arbeidet er lite spesialisert, her brukes mange hender og få maskiner. Det er derfor enklere for folk å finne en plass enn i vår tekniske verden. Det er en integrering mellom folk i husene og resten av landsbybefolkningen som nærmest kan kalles optimal. Det er godt å se at ungdommene med sine institusjonshistorier i ryggsekken har det så bra i dag.